

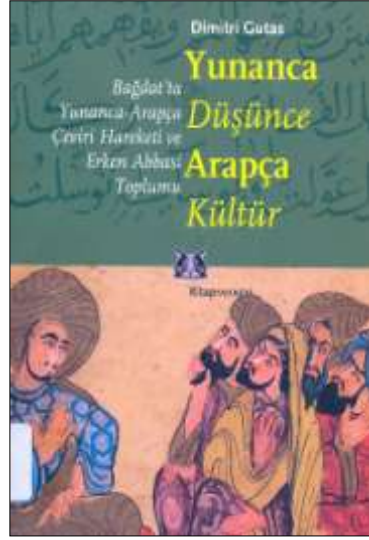
Dimitri Gutas, Yunanca Düşünce Arapça Kültür: Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu, çev.: Lütfü Şimşek, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003, 240 s.

Hazırlayan: Hamide EKEN *

İslâm'la veya İslâm Tarihi'yle ilgilenip de Yunanca eserlerin Arapça'ya yapılan çevirilerinin Müslümanlar üzerinde bıraktığı etkileri, bunun İslâm algısını nasıl etkilediğini merak etmeyen ve bu konularda bilgi sahibi olma gereği duymayan kişi sayısı yok denecek kadar azdır. İşte bu kitapta Dimitri Gutas, okuyucuya çeviri hareketiyle ilgili olarak yeni ufuklar açmak ve şimdiye kadar bu konuyla ilgili öne sürülen iddiaların geçerliliğini irdelemek gibi zor bir görev üstlenmeye çalışıyor.

Dimitri Gutas kimdir? Bu yükün altına girebilecek kadar cesur olmasını sağlayan nedir? Gutas uzun yıllar boyunca bahsi geçen konuyla ilgili ciddi araştırmalar yapmış, alanında evrensel öneme sahip, İbn Sina'yla ilgili çalışmalarını göz dolduran, şu an Yale Üniversitesi'nde klasikler, dinler tarihi, Arapça ve İslâm konusunda araştırmalarına devam eden, Kahire'de doğan ve liseyi Robert Koleji'nde bitiren - yani bizden biri olan - Türkçe'yi ve Yunanca'yı anadilleri arasında sayan ve daha birçok dil bilen, söylediklerine katılmasanız bile söylediklerini, yazdıklarını ciddiye almamak gibi bir şansınızın olmadığı çok değerli bir akademisyen...

*Knowledge Triumphant'*ın yazarı Franz Rosenthal gibi bıraktığı eserlerle adı

* Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi 3. Öğrencisi

her zaman anılacak olan önemli bir hocanın öğrencisi olma şerefine erişen ve yıllar sonra hocasının kitabına önsöz yazabilecek seviyeye gelen Gutas, uzun yıllarda edindiği bilgileri ve bu bilgilerden yola çıkarak edindiği görüşlerini bizimle paylaşarak paha biçilmez bir eser sunuyor bize. *Yunanca Düşünce Arapça Kültür* adını koyduğu eserinde Gutas, Yunanca'dan Arapça'ya erken Abbasi döneminde yapılan çevirileri incelerken bu zor işi ilgili kaynaklardan çokça yararlanmasına rağmen onları tekrarlamadan yapmaya çalışıyor. Her ne kadar kullandığı kaynaklar hakkında soru işaretleri olsa da - Arapça kaynakların yetersizliği gibi - yazar, kendi iddialarını etraflıca ve derinlemesine destekleyebilecek kadar sayıda kaynağa başvurmuş.

Yazar aslı İngilizce olan kitabında Orta Çağ'da dinsel olmayan Yunanca eserlerin Arapça'ya çevrilmesini ele alan tarihsel ve dilsel Yunanca-Arapça araştırmalarının uzun ve saygın geçmişinden yola çıkıyor. Yazar, kitabın adında neden Yunanca'nın düşünceye, Arapça'nın kültüre sıfat olduğunu şöyle açıklıyor: "Yunanca yazılmış tefekkür yalnız Arapça tefekkür tarihini değil Arapça ile ifade edilen bütün İslâm dünyasının kültürünü etkiledi. Bu sürecin başlangıcı da tercüme hareketidir. Tabii ki Yunanca yazılmış tefekkür Yunan kültürünü de etkiledi fakat Yunanca'dan Arapça'ya tercüme edilen bütün kültür değil bir tek Yunanca [yazılmış] tefekkürdür. Bunun da bütün İslâm kültürüne tesiri olmuştur."

Ciddi anlamda Abbasiler'in iktidara gelişiyle başlayan çeviri hareketinin iki yüzyıldan fazla bir süre devam ederek geçici bir olgu olmadığına dikkat çeken yazar: "Anadili Süryanice olan Hıristiyanların çeviri hareketinde etkin rol oynamaları ve Abbasi halifelerinin aktif desteklerinin bulunması ve bu çeviriler için Süryani Hıristiyanlara yüklü paralar ödemeleri, Peygamber'den sadece birkaç kuşak sonra gelen Kureyş kökenli Arap halifelerinin Yunanca kitap çevirisiyle neden ilgilendikleri, bugüne değin çok az sorulmuş sorulardır ve bunlar neredeyse hiç yanıtlanmamıştır." diyerek bu konudaki eksikliğe dikkat çekmiş ve neden böyle bir kitap yazma gereği duyduğunu özetlemiştir.

Yazar, kitabın ilk bölümü olan "Çeviri ve İmparatorluk"ta çevirilerin arka planından bahsederken Arap fetihlerinin öneminden, Abbasiler'in yönetimi ele geçirmelerinden, Bağdat'ın nüfus yapısından ve Abbasilerden önce yapılan çevirilerden bahsettikten sonra "el-Mansur: Erken Abbasi İmparatorluk İdeolojisi", "el-Mehdi ve Oğulları: Sosyal ve Dinî Söylem" ve "el-Memun: İç ve Dış Siyaset" konularını çeviri hareketiyle de ilişkilendirerek incelemektedir.

Kitabın ikinci bölümü olan "Çeviri ve Toplum"da ise öncelikle "Uygulamalı ve Teorik Bilginin Hizmetinde Çeviri" başlığı altında astroloji, mühendis-

lik, simya vs.den bahseden yazar, bilimsel araştırmalara ve teorik bilgiye olan ihtiyaca değindikten sonra “Hamiler, Çevirmenler ve Çeviriler” başlığı altında ise maddî ve manevî olarak çevirileri destekleyen kesimlerden bahsediyor. Çevirmenlere ve çevirilerin özelliklerine değindikten sonra “Çeviri ve Tarih: Çeviri Hareketinin Doğurduğu Gelişmeler” başlıklı bölüme geçiyor. Bu bölümde Gutas, çeviri hareketinin nasıl sonlandığını, çeviri hareketine gösterilen o zamanki tepkileri, bir mit olduğunu söylediği “Yunan Bilimlerine İslâmci Muhalfet” iddiasını da inceledikten sonra bu bölümü çeviri hareketiyle 9. yy. ilk Bizans Hümanizmi arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak bitiriyor.

Zerdüştlükle çeviri hareketi arasında kurulan bağlantı, astrolojinin o dönemdeki önemi, kültürlerin-medeniyetlerin kaynaşması, çevirilerle bilimsel gelişme arasındaki ilişkinin yeniden irdelenmesi, Bağdat’ın başkent olmasının sebepleri-sonuçları, Emeviler’in bazı eski Bizans uygulamalarını sürdürmeleri ve yönetim dili olarak Yunanca’yı kullanmaları, Dar’ul-Hikme meselesi ve ortodoksinin (Ehl-i Sünnet) o dönemde oluşmuş olup olmadığı konuları hakkındaki bölümler kitabın en dikkat çekici kısımlarını oluşturmaktadır.

Konusu epeyce karmaşık olan bir kitapta, hataların olmaması tabii ki pek mümkün görünmüyor. Kitabın bu alandaki otoritesi sebebiyle yeni araştırmalar için bir engel teşkil ettiği bile düşünülebilir. Ancak bu eseri, değerli bir akademisyenin bu alanla ilgili yıllar süren araştırmalarının meyvesi olarak değerlendirip yararlanmayı başarabilmek, gelecekteki çalışmalar için bize güç verecektir.

Kitabı hakkında yazdığım tanıtım yazısını okuyup, görüşlerini ileten Dimitri Gutas’a sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.